

ŞAMAN RİTÜELLERİNDEN ALEVİ SEMAHLARINA ESRARLI YOLCULUK

Fatma Ahsen TURAN¹

ÖZET

Semah ritüeli Alevilik-Bektaşılık fikir sistemi içinde temel bulan ve yaşatılan bir dinî pratiktir. Alevilik, Türk kültür tarihinin önemli unsurlarından biridir. Türklerin binlerce yıllık yaşam ve inanç tecrübeleri ile İslâmî belli öğelerin karşılıklı geçişi ontolojik hareket zemini oluşturmuştur. Alevilik-Bektaşılık kültüründe bu bağlamda Türk kültürü ile ilgili epistemolojik bir çok yapının görüntüleri yer almaktadır. Semah ritüeli de bu perspektiften incelendiğinde Orta Asya Türk kültüründen önemli görüntüler taşıdığı gözlemlenmektedir.

Şaman ayinleriyle, semahlar arasında felsefi, şekli ve motif benzerlikleri mevcuttur. Şaman ritüellerindeki tema ve motifler özellikle Anadolu'daki Müslüman Türk dinî yaşayışına çeşitli şekillerde transfer edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şaman, Şaman ayinleri, Alevi, semah, ritüel

A MYSTICAL JOURNEY FROM SHAMAN RITUALS TO THE WHIRL OF THE ALAWIS

ABSTRACT

The whirl ritual is a religious practice which is kept alive in and based on the Alawism – Bektashism thought system. Alawism is one of the most important elements of Turkish history. The interchange of millennial life and belief experiences of Turks and some Islamic elements formed a basis for an ontological movement. Within this context, the images of many epistemological structures related to Turkish culture are included in the Alawism – Bektashism culture as well. When looked from this point of view, it is observed that the whirl ritual has many significant traces of the Central Asian culture.

There are similarities between Shaman rituals and whirls in terms of philosophy, figure and motive. The themes and motives observed in Shaman rituals have been transferred especially to the Muslim Turkish religious life in Anatolia in various ways.

Keywords: Shaman, Shaman rituals, Alawi, whirl, ritual

¹ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Halk Bilimi Bölümü, el-mek: aturan@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Ortak bir geçmişle dolayısıyla ortak hatıraları olan toplumlarda toplumsal bellek ve kültürel bellek, grup üyeliğinin bir ispatı olarak ortaya çıkar (Assmann, 2001 : 43).

Kültürel belleğin hep özel taşıyıcıları olmuştur. Bu gruba şamanlar, ozanlar, öğretmenler, yazarlar, filozoflar ve adları ne olursa olsun kendilerine bilgi taşıma yetkisi tanınmış olanların tümü dahildir (Assmann, 2001:57). Cem törenlerini gerçekleştiren kişiler, semah ekipleri de bu grupta yer alır. Burada insan belleği “veri taşıyıcısı” olarak yazının bir ön biçimi olarak kullanılır. Bu biçime özellikle ritüel bilginin aktarılmasında rastlanır. Ritüel yazılı olarak var olmasa da çok katı uygulanması gereken kurallara tabidir (Assmann, 2001 : 57) .

Ritüeller, grubun kimliğini koruyucu bilginin sürekliliğini garanti ettiği sürece, kültürün yeni kuşaklara aktarılması süreci, tekrarlama biçiminde yaşanır. Ritüelin yapısı belli bir düzenin mümkün olduğu kadar değişmeden yeniden üretimini gerektirir. Bu nedenle her ritüel uygulaması, bir önceki uygulamaya benzer. Böylece yazısız kültürler için olan tipik “ zamanın döngüsellığı” olgusu ortaya çıkar (Assmann, 2001 : 92). Bu da tekrarlama zorunluluğunu ortaya koyar. Tekrarlama ve yorumlama da geçmişin günümüze taşınmasındaki iki önemli unsurdur.

Anadolu’da İslâmî inançla birlikte, İslâm öncesi inanç ve ritüellerinin de halen yaşadığını görmekteyiz. İslâm öncesi ritüellerin bir kısmı İslâmî motiflere birleştirilerek hayatını devam ettirmektedir.

Yeseviliğe özgü zikir uygulamalarında da Şamanî vecd halinin izlerine rastlanmaktadır (Tuna, 2000 : 185). Tabi ki bu sema ve zikir uygulamalarında tesiri olan tek unsur şamanlığa ait değildir İslâmî olanlarla diğer inanç unsurları büyük bir etkileşim içindedir.

Glaser, ayinin iman ile koparılamaz bağlar içinde olduğunu vurgulayarak, ayin inançların değişmesine rağmen yeni bir rasyonalizasyona tabi tutularak varlığını sürdürmektedir (Özbudun, 1997 : 19) demektedir.

Assmann’a göre de kültürel bellek geçmişin belli noktalarına yönelir. Geçmiş onda olduğu gibi kalmaz, daha çok anının bağlandığı sembolik figürlerde yoğunlaşır (Assmann, 2001 : 55).

Şaman törenlerinden alevi semahlarına taşınan ritüeller içindeki sembolik hareketler de içinde bulunan durumu açıklayan bu türden hatırlatma figürleridir. Bu hatırlatma figürleri hatırlamayı ve kimliği destekleyici olan her türlü simgeye başvurur. Bu sembeler arasında törenler, danslar, anlatılar, giysi ve takılar ve benzeri öğeler sayılabilir (Assmann, 2001 : 55.)

Konumuzla ilgili olan Şamanizm, insanın ve dünyanın özel bir tasarımını içerir. İnsanlar ile “Tanrı” arasında özel bir bağ olduğu varsayılır (Perin, 200 : 11).

Şamanlar yaptıkları ayinlerde bir an kendilerini Tanrılarıyla birlikte olmak, ruhsal şifanın kaynağıyla özdeşleşme ya da bir çeşit aşkın gücünün cisimleşmesi sürecine kaptırdıkları bir gizemci drama içinde bulurlar. Böyle bir yolda şaman bilinen dünya gerçeğinden daha geniş ve daha önemli bir boyutta bağlantıya geçtiğine inanır (Drury, 1996 : 67).

Şamanın ayin esnasında giydiği elbiselere baktığımızda mitik unsurlarla süslenmiş özel tasarımlar olduğunu görürüz. Şamanın giysisindeki bütün süs ve motiflerin fonksiyonu şamana, yeni ve sihirli bir beden vermek içindir. Tasvir edilen üç hayvan: kuş, ren geyiği ve ayıdır. Ancak kuşun ayrı bir yeri vardır. Bunun da sebebi kuş giysisinin trans halinde öbür dünyaya yolculuk için mutlaka gerekli olmasıdır (Eliade, 1999 : 186-187). Kıyafetlerin yanı sıra davul ve şaman şarkıları da trans için gerekli ve tamamlayıcı unsurlardır. Bütün bu saydıklarımız trans için birer araç konumundadır.

Davulun sesi, şamanın odaklanma aracıdır. Yoğunlaşma ve çözümleme havası oluşturup, dikkatini ruhun içsel yolculuğuna yönlendirirken onu derinliklere indirerek transa sokar (Drury, 1996 : 76). Şamanlar çoğu kez davullarını onları trans halindeyken alt dünyaya veya üst dünyaya taşıyan bir binek hayvanı bir at olarak görmekte dirler (Harner, 1999:85 ; Drury, 1996 :75). Şamanlar aynı zamanda davul vuruşunun enerjisini kullanarak transa geçmektedirler (Drury, 1986:32). Trans dünyası olağanüstü güçlerin ve oluşların dünyasıdır. Bu dünyanın içine giren şaman iki dünyada da var olur. Transın dışındayken kabilesi, halkıyla gündelik hayatını sürdürür. Transta iken doğa üstü dünyanın bir parçasıdır (Harner, 1999:80). Şaman trans halindeyken, Tanrıyla olan ilişkisinde karşılaştıklarını oturumu izleyenlere, hareketlerle mimiklerle, ilahilerle veya çığlıklarla yansıtmaktadır (Perin, 2001:59). Şamanlar çeşitli hayvanların kuşların ve diğer yaratıkların seslerini taklit ederler. Onlar gibi çırpınır, yürür, uçar, kovalar, bağırır, saldırır, yaralanır, ölürler. Bütün bunları müzik eşliğinde gerçekleştirir (Erseven, 1996:21).

Şarkı ise şamanlığın diğer önemli bir unsurudur. Şaman gücünü ve niyetini şarkılar ile dışa vurur. Şarkılar Tanrı ve ruhların sesleridir ve tıpkı kutsal davul gibi şamana enerji vermektedir (Drury, 1996 : 77).

Şamanın hareket sembolizmi geniş bir kültürün iyi bilinip tanınmasını gerektirmektedir. Şaman bir av töreni, bir şifa oturumu, bir fal seansı sonrasında meseleleri aydınlatmak ya da eylemlerini gerekçelendirmek üzere mitolojik unsurlardan faydalanır. Mitleri yaşar, onları eylemlerle dile getirir. Ruhun gezinişlerini ve öteki dünyayı ziyaretlerini yansıtır (Perin, 2001: 70).

Şamanî uygulamaların sistematığı ile Alevi-Bektaşî inancın sistematığında paralellikler görülmektedir: Şamanlık ile Alevi Bektaşî inancı arasında dinî liderler, törenlerde özel giyisilerin giyilmesi, sıra ve mertebe ile oturulması, tören esnasında müzik, şiir ve dansın birlikte bulunması, uygulanması, çeşitli erkan ve kurallar, kurban tığlanması , dualar bakımından büyük benzerlikler vardır (Eröz, 1977 : 313 ; İnan, 1972 . 114-115).

Şaman törenleri genellikle gece yapılır (Perin, 2001: 71). Alevi – Bektaşî cemleri de gece yapılır. Şamanlık hiyerarşik bir sıra ile devam eder. Şaman öldüğünde yerine onun yardımcılığını yapmış olan erkek torunlardan biri geçer (Perin, 2001 : 34) Anadolu’da da dede olmanın en temel şartı dede soyundan gelmektir. Aleviler, dedeler önünde secdeye kapanırlar, niyazda bulunurlar. Bu da eski bir Türk geleneğidir (Eröz, 1977 : 282). İbn-i Fadlan Türkmenlerin bu adetinden bahsettiği gibi Oğuz Türklerinin kamlar önünde secde ettiklerini kaydeder (İbn-i Fadlan, 1975 : 80). Kaşgarlı Mahmud da Oğuzların saygı duydukları şeylere ve insanlara secde ettiklerini (yükündüklerini) söyler (Eröz, 1977 : 282). Dedeler de şamanlar gibi tamamen hafızaya dayanan zengin halk şiirini, nefesleri, duazları ve sözlü halk geleneğini nesilden nesile aktaran iletişim organları gibidirler. Şamanlar gibi dedelerinde hastalıkları iyileştirdiğine inanılır. Kırgız ve Kazak şamanları ayinlerde bağlamanın Orta Asya’daki biçimi olan kopuz çaralar ve kopuz kutsal sayılır. Anadolu’da da Alevi cemlerinde dede veya zakir bağlamayı çalmak için ele aldığında önce niyaz eder (Şener, 1977 : 77). Bu da Alevi inancında sazın fevkalade bir önem taşıdığına bir tezahürüdür.

Dedelerin cem törenlerinde kullandıkları “asa” veya “tarik” de şamanların ayinlerde kullandıkları “asa” yı anımsatmaktadır. Şaman ayinlerinde davulla birlikte kayın ağacından yapılmış bir sopa da kullanılır (Eröz, 1977: 277 ; Şener, 1997:77). Alevi cemlerinde ayrıca bu asaya serdeste, tarik, erkan Zülfikâr veya alaca değnek denmektedir. Dede asa ile taliblere dua eder. Bazı yörelerde asa olmadan cem töreni yapılmaz (Şener, 1997 : 77).

Aleviler cem törenlerine yeni ve temiz elbiselerle giderler. Dedelerin eskiden bu yana giydikleri özel bir kıyafetleri vardır. Özellikle cem töreninde dedelerin üç etekli bir entari giymeleri zaruridir. Ancak son zamanlarda bu şarta riayet edilmediği görülmektedir. Üç etekli entari giyme geleneği eski Türklerde de mevcuttur. Nitekim Turfan’da bulunan eserlerde görülen bir resimde Türklerin on asır evvel üç etekli entari giydikleri görülmektedir (Yörükân, 2006 : 91). Cem töreni elbiseleriyle ilgili önemli bir örneği de Samsun Havza Karga Köyü, musahiplik ceminde görmekteyiz. Musahip olacak kişiler baştan ayağa bembeyaz giyinirler, giydikleri bu elbiselere kefen adı verilir.

Semah da bu elbiselerle gerçekleştirilir. Bu elbiseler öldüklerinde de kefen olarak giydirilmek üzere saklanır. Kefen olarak isimlendirilen bu elbisenin semahın felsefesiyle doğrudan alakalı olduğunu görmekteyiz. Elbise transin gerçekleşmesinde Allah’a ulaşma yolculuğunda aynı şamanın elbisesi gibi bir araçtır. Kefen öbür dünya ile iletişim kurulmasına ivme kazandırmaktadır.

Semah ritüeli de Alevilik-Bektaşîlik fikir sistemi içinde temel bulan ve yaşatılan bir dinî pratiktir. Alevilik Türk kültür tarihinin önemli unsurlarından biridir. Türklerin binlerce yıllık yaşam ve inanç tecrübeleri ile İslâmî belli öğelerin karşılıklı geçişi ontolojik hareket zemini oluşturmuştur. Alevilik-Bektaşîlik kültüründe bu bağlamda Türk kültürü ile ilgili epistomolojik bir çok yapının görüntüleri yer almaktadır. Semah ritüeli de bu perspektiften incelendiğinde Orta Asya Türk kültüründen önemli görüntüler taşıdığı gözlemlenmektedir.

Samsun-Havza, Karga Köyü Musahip Cemi

Sema, raks, müzik şaman ayinlerinin ve cemlerin vazgeçilmez unsurlarındandır. Çin yıllıklarından Hunların, Göktürklerin dönerek raksettiklerini öğrenmekteyiz (Eberhard, 1942 : 70-81). Dinî olsun, olmasın bütün Türk rakslarında bu dönüş görülür (Eröz, 1977 : 318).

Çinli bir şair, Göktürk kızlarının raksını şöyle anlatır: “Döne döne raks eden yabancı kızlar. Gönlünüz sanki bir saz, elleriniz sanki birer dümbelek, sazlar ve dümbelekler çalınca kollarınızı açtınız. Döne döne durmadan dönerek, kar fırtınası gibi tek ayak üstünde sola ve sağa hiç durmadan bin kere döndünüz, onbin kere döndünüz”. Başka bir Çinli şair bu raksı şöyle anlatmaktadır. “güzde daldan düşüp titreyen yaprak gibi, kış rüzgarlarına tutulup döndüler. Sanki gök kuşağı gibi bir hafif kumaş idiler. Gölde fırtınalı bir rüzgar gibi döndüler” (Esin, 1974 : 12-13).

Radloff, Sibirya'dan adlı eserinde şaman törenlerinden derlediği şu şaman şarkısına yer vermektedir.

Sağ kanadını aç !

In, In, In

Sol kanadını bük !

In, In, In

Kanat kemiklerini çek !

In, In, In

Kanatlarınla vur !

In, In, In

Kanatlarını salla

Yüksek semaya uç !

In, In, In

Ak bulutların üstüne (Radloff, 1994 : 46-47)

Bu şaman şarkısındaki komutlara baktığımızda semahtaki dönmenin estetik figürleriyle karşılaşırız. Çinlilerin anlattığı rakslar, Rodloff'un derlediği şaman şarkısındaki raks motifleri Alevi-Bektaşilerdeki semahlardan başka biri değildir.

Âşık Bektaş Gazeloğlu da bir dörtlüğünde Abdal Musa'nın ateş içinde semah döndüğünden bahseder.

Değirmeni vardır tersine döner
O sultanın aşkı içinde yanar
Ateşin içinde semahlar döner
Keremeti vardır Abdal Musâ'nın (Gazeloğlu, 1989: 7)

Ateşin için semah dönen Abdal Musa bize bir şamanın raksını anımsatmaktadır. Bu gün dahi Anadolu'da ateş merkez alınarak dönülen semahlar mevcuttur. Dede eşlerinin döndüğü "analar semahı" ateş etrafında dönülmektedir.

Semahın felsefesiyle, şaman raksının felsefesi aynı noktada buluşur "Tanrıya ulaşmak". Semaha pervaz denilir ki bu "beşeriyetten lâhutiyete uçmak" demektir. Bu merasim onları başka bir aleme, göklere çıkarmıştır. Nitekim törenden sonra cem erenleri birbirlerine "miracın kutlu olsun" derler. (Yörükan, 2006 : 92) Cemdeki bu merasim şamanın göklere seyahati, orada Tanrı huzuruna varması, suçları affettirmesi esaslarıyla aynıdır (Yörükan, 2006 : 93).

Birkaç semah dışında başta turna olmak üzere koyun, at, deve gibi Türklerin yaşamlarında önem teşkil eden bu hayvanlar semahlarda önemli yer teşkil eder. Turnalar semahı her yörede dönülmektedir. Bu turna kuşunu simgeleyen bir semahtır. Şamanî ayinlerinde olduğu gibi turna, Alevî-Bektaşî inancında da önemli bir yere sahiptir. Turna ile Hz. Ali özdeşleştirilir. Semahta turnanın uçuşunu, duruşunu, kanat çırpışını gökyüzündeki katar halinde uçuşunu sembolize eder figürler mevcuttur.

Semaha önce yavaş hareketlerle başlanır. Hareketler gittikçe hazırlanır. Semahlar genellikle ağırlama ve yeldirme bölümlerinden oluşur. Ağırlamada erler kollarını sağa ve sola hareket ettirirler. Bacılar ise kollarını omuzdan daha yukarı kaldırmamak kaydıyla aynı hareketi yan tarafa doğru yaparlar. Yeldirme ise hareketlerin ivme kazandığı bölümüdür. Çark, pervaz, hızlı semah diye de adlandırılır. Uçar gibi dönüşlerle semah son bulur (Bozkurt, 1995 : 32-33). Örnek olarak Hubyar Sultan Ocağına bağlı Tokat Alevilerinde semahın ritüeli ocağa hastır. Üç baçı üç derviş tarafından dönülür. Semahın çark kısmı, hızın en yüksek olduğu semah türüdür. Çark uçar gibi dönülür. Hubyar semahı, bölgedeki diğer semah uygulamalarına da prototip olmuştur.

Semahlar iki ana figüre dayanır. Bunların başında kuşun uçuşunu andıran kolların aynı anda kalkıp inişi figürü gelir. İkincisi yürüyüş ve ayak figürüdür. Bunlar arasında da bir uyum vardır. Semahlarda kol ve ayak figürleri dışında vücudun başka bölümlerinin figürleri bulunmaz (Bozkurt, 1995 : 28-29).

Düzce Gölyaka, Yunusefendi ve Çamlıbel köylerinde dönülen bir semahı, ² yukarıda izah ettiğimiz benzerlikleri teyyit etme açısından tanıtacağız.

Semah dönen erler ve bacıların semah esnasında somut yaşamdan ayrılması gerekir. Semahın felsefesinde her insan küçük bir kainattır. Semah çıplak ayak dönülür. Ayak çıplaklığı temizlik arılığıdır.

Bu cemde de diğer cemlerde olduğu gibi yöreye has otantik kıyafetler giyilir. Günlük kıyafetlerle ceme gelinmez. Erkeklerde bulunan bend veya kemerbest, Alevi inancına göre “erkek bireyin ikrar vererek veya müsahip olarak yola girmesi ve o ocağın talibi olmasının bir belirtisidir”.

Bacıların başındaki örtüde beyaz renk tercih edilir. Buna “tülbent” veya “po” denir. Bacı semaha kalktığında boyundaki eşarbin düğümünü çözmek zorundadır. İnanca göre kadın orada cem erenleridir. Dişi erkek ayırımı yapılmaz. Özellikle dede burada yolun piridir. Kadın erkek de orada yolun evladıdır.

Bu semah da ağırlama ve yeldirmeden oluşmaktadır. Meydana gelen dervişlerin eli sarkık, bacıların elleri yukarı sağa doğru birer adım atarak dururlar. Sağ ve sola cemel niyazı tamamlanır, bir adım daha atılır. Dede postunun karşısına gelen bacı veya derviş posta sırtını dönmeyiz. Posta karşı cemelini döner el niyazı yapar. Hafif bir şekilde başını eğip bunu yapmasının sebebi de mürşit postu olarak adlandırılan kutsal postun, Hz. Muhammedin makamı olduğu inancındandır. Anadolu Alevilerinde o posta seyyid olarak kabul edilen dede oturur. Bu post Horasan postu olarak kabul edilir. Aynı zamanda bu post Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli postudur. Ağırlamada yedi ulu ozana ait çoğunlukla da Pir Sultan Abdal veya Hatayi'ye ait nefesler okunur.

Yeldirme veya çark adı verilen bu kısımda önce altı derviş hızlanır. Oniki kişiden oluşan halkanın ortasına geçer. Altı bacının oluşturduğu çemberin ortasında çark ederler. Bacıların dervişleri ortaya alıplarının sebebi Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in tek çocuğu olan İmam Zeyne'l-Abidin'i Yezidin ordusundan gizlemek içindir. Dervişlerin çark esnasındaki hareketleri her semahta olduğu gibi soldan sağa hızlı adımlara devam eder. Ayak hareketlerine bakacak olursak dervişler önce sağ ayakla adım atar, sonra sol ayağının soldan sağa topuğunu yere vururlar. Bu işlem bacılar tarafından da tekrarlanır. Bu sefer dervişler dış çemberi oluştururlar.

2 Düzce, Gölyaka, Yunusefendi ve Çamlıbel Köyleri Semah Ekibi

On iki kişi ile dönülür. 6 bacı, 6 derviştir.

Gümüşhane, Kürtün, Taşlıca köyü merkezli Güvenç Abdal Ocağı talibidir.

Güvenç Abdal 13. yüzyılda yaşamıştır. Hacı Bektaş Veli halifesidir. Türbesi Hacı Bektaş Veli zaviyesindedir.

Güvenç Abdal Ocağı, özellikle Doğu ve Orta Karadeniz olmak üzere Çorum, Sivas, Erzurum ve Kars yörelerinde yerleşik ocaklı dede ve talip toplulukları yaşamaktadır.

Gölyaka Güvenç Abdal ocakları Trabzon, Akçaabat bölgesinden XX. Yüzyılın başında göçle bugünkü yerleşim bölgelerine göç etmiştir.

Güvenç Abdal ocaklıları otantik ve orijinal Alevi ritüellerini, cem pratiklerini devam ettirmektedirler. On iki hizmet geleneğini sürdürmektedirler. Müsahiplik kurumu yaşatılmaktadır.

Gölyaka Semah Ekibi

Semah dönenlerin derviş bacı şeklinde dara duruşlarında bazı özel durumlar mevcuttur. Erkeklerin elleri birbirlerinin omuzlarına atılır. Bacıların elleri ise erkeklerin sırtlarına yapışkır. Bacıların elleri birbirlerine değır.

Semahın sonunda “Garipler semahı” dönülür. Bir tek dervişin meydana gelerek sağ el göğüste sol el göbek üste, belli bir daire etrafında sadece ayak adımları ile döndüğü semahtır. Bu semahın Çubuk Şabanözü gibi bölgelerde adı Kerbela’dır. Garipler semahında bu ocakta Dedemoğlu’nun “Meded Hey Allahım Meded” dizesiyle başlayan duaz imamı söylenir ve onunla dönülür.

Garipler semahını derviş dönerken meydanın altında üç bacı dara dururlar. Sağ başta duran bacının elinde bir süpürge³ bulunur. Buna car veya carı denilir. Duvaz – imamın sonunda garipler semahını tamamlayan derviş 360 derece ellerini sağ ve sola açarak meydana döner ve aşğın son dizede “şahın geldi dediler kanatlandım uçmaya” sözüyle bu dönüşü yapar. Sonra üç bacının yanına giderek sağ başta o da dara durur. Derviş, garipler semahını tamamlayıp bacıların yanına dara durduktan sonra Dede bir gülbenk çeker. Ardından da üç bacı car hiz-

3 Süpürge : Oniki kutsal hizmetten biri cardır. Bu idealize edilen, mitsel özellikler taşıyan kırk cemindeki hizmetlerden biridir. Süpürgeye sembolik anlam yüklenerek erenler meydanın (Bütün Dünya) aklı, paklığı temizliği ifade edilir. Bu hizmetin de diğer oniki hizmet de olduğu gibi bir piri vardır. Bu da seyyid-i ferraş’tır.

metini gerçekleştirir. Önce sağ baştaki bacı ya Allah ya Muhammed ya Ali diyerek süpürgeyi meydana üç kez sürer ve süpürgeyi sap tarafına niyaz olur. Dede kısa bir dua eder. Ardından da aynı pratiği iki bacı yerine getirir. Dede her seferinde dua eder. Bu hizmetleri yapanlar tekrar ana ekiptekilerin yanına katılırlar ve meydana aşşın okuduğu bir nefesten alınan dörtlük eşliğinde meydana bir sefer dolanarakten eller bir sağ taraf bir sol tarafa hareketle dönerler bu bir tam dönüşü tamamladıktan sonra meydana terk ederler.

SONUÇ

Bir çok fenomolojiyi anlatmak noktasında temel düşünceyi oluşturan Şamanlık bu gün şekil değiştirerek yaşamaktadır (Bayat, 2004 : 50).

Şaman ritüellerindeki tema ve motifler tasavvuf, tarikatlar ve özellikle de heterodoks dinî grup ve hareketler aracılığıyla Müslüman Türk dindarlığına ve özellikle de Anadolu' daki Müslüman Türk dinî yaşayışına çeşitli şekillerde transfer edilmiştir (Günay, Güngör, 1997 : 91). Sadece sema ve semahlarda değil, Anadolu'daki bazı inanış ve ritüellerde eski Türk inanışları ve şaman inancının bakiyeleri mevcuttur.

Barak Baba, Buzağı Baba ve Sarı Saltuk gibi Türkmen şeyhleri de kılık kıyafetleri ve hareketleriyle şamanlara benzeyen dervişlerdir (Günay, Güngör, 1997 : 291).

Eldeki verilere ve tespitlere göre de şaman ayinleriyle, semahlar arasında felsefî, şeklî ve motif benzerlikleri mevcuttur.

Sema ve semahların evrenle Tanrıyla bir olmaya yönelik olması, bu dansların İslâm öncesi kutsal danslarla olan ilişkisini, aynı yapıyı ve düşünme tarzını koruduğunu (Tuna, 2000 : 186) ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ASSMANN Jan (2001) Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, Çeviren : Ayşe Tekin, İstanbul.
- BAYAT Fuzuli (2004) Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar) Ankara.
- BOZKURT Fuat (1995) Semahlar, İstanbul.
- DRURY Nevill (1996) Şamanizm, Şamanlığın Öğeleri. Çeviren: Erkan Şimşek, Okyanus Yayıncılık, İstanbul.
- EBERHARD W. (1942) Çin'in Şimal Komşuları Çeviren : Nimet Uluğtuğ, Ankara.
- ELİADE Mircea (1999) Şamanizm Çeviren : İsmet Birkan, İstanbul.
- ERÖZ Mehmet (1977) Türkiye'de Alevilik-Bektaşılık, İstanbul.
- ERSEVEN İlhan Cem (1996) Alevilerde Semah, İstanbul.

- ESİN Emel (1974) "Sema", Türk Edebiyatı Dergisi, Aralık, sayı :36
- GAZELOĞLU Bektaş (1989) İlm-i Cavidan, Ankara.
- GÜNAY U. GÜNGÖR H. (1997) Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi, Ankara.
- GÜNGÖR Harun (1998) Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kayseri.
- HARNER Michael (1999) Şamanın Yolu Çeviren : Asena Atalay, İstanbul.
- İBN FADLAN Seyahatnamesi (1971) Hazırlayan : Ramazan Şeşen, İstanbul.
- İNAN Abdülkadir (1972) Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, Ankara.
- OCAK Ahmet Yaşar (1992) Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler, Ankara.
- ÖZBUDUN Sibel (1997) Ayinden Törene Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri, Anahtar Kitaplar Yayınev, İstanbul.
- PERİN Michel (2001) Şamanizm, Çeviren : Bülent Abraş, İletişim Yayınları, İstanbul.
- RADLOFF W. (1944) Sibiryadan, Çeviren : Ahmet Temir, İstanbul.
- ŞENER Cemal (1997) Türklerin Müslümanlıktan Önceki Dini Şamanizm, Ad Yayıncılık, İstanbul.
- TUNA Erhan (2000) Şamanlık ve Oyunculuk, Okyanus Yayıncılık, İstanbul.
- YÖRÜKHAN Yusuf Ziya (2006) Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri, Şamanizm Yayına Hazırlayan : Türhan Yörükan, İstanbul.
- .